

REALIZĂRI ALE ACADEMICIANULUI EMIL POP

Alexandru Ș. Bologa¹

bologa1813@yahoo.ro

ABSTRACT: The remarkable scientific concerns of the renowned Academician Emil Pop, a leading exponent of the „Babeș-Bolyai” University of Cluj, included *par excellence* the fields of palinology, Pliocene flora of Eastern Carpathians, the peat bogs in Romania, the knowledge of nature reserves and the large-scale nature protection campaign whose assiduous promoter he remained throughout his whole professional career. He presented the development of the laboratory of plant anatomy and physiology of the Faculty of Natural Sciences of the university. He also emphasized the role of Emil Racoviță in the progress of botany, specifying the plant and animal species that were dedicated to him. Another relevant example, chosen from his teaching activity, aimed at getting to know and explain the phenomena of aging and death in the plant and animal world. Another significant episode is the correspondence relationship with the most important marine algologist in Romania, Maria S. Celan. Particularly erudite and emotional is the speech on the occasion of the meeting of the 1915 class of „Andrei Șaguna” High School in Brașov. He died unexpectedly in 1974.

KEYWORDS: Emil Pop, botanist, palinology, plant physiology, nature reserves, environmental protection

Emil Pop (1897–1974) (Fig. nr. 1), român greco-catolic (unit), botanist renumit, a fost unul dintre profesorii universitari apreciați ai Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, care a predat la Catedra de Fiziologia plantelor, director al Centrului de cercetări biologice Cluj, și totodată membru titular al Academiei Române din 1955.

În activitatea sa științifică, academicianul Emil Pop a excelat îndeosebi în domeniul palinologiei, florei pliocenice de la Borsec (Carpații orientali), mlaștinilor de turbă din România și rezervațiilor naturale.

¹ Doctor în biologie, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, Secția Științe biologice, președinte al Filialei CRIFST Constanța.

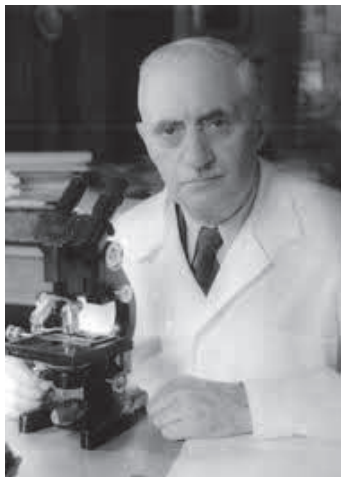

Fig. nr. 1 – Academician Emil Pop

Este autor al monografiei *Mlaștinile de turbă din Republica Populară Română* [17], al volumului *Monumente ale naturii în România* [16] și al altor cărți dedicate unor oameni de știință români.

A fost și membru al Academiei de Științe din România și al Academiei Internaționale de Istoria Științei.

Lecția inaugurală din 27 octombrie 1939, ținută la Universitatea din Cluj, intitulată „Bătrânețea și moartea plantelor” și tipărită la Cluj de Tipografia „Cartea românească” în 1940 reprezintă unul din numeroasele exemple ale subiectelor de fiziologie vegetală abordate și prezentate de academician Emil Pop în cadrul specialității sale predilecte [14].

Lucrarea cuprinde cinci părți și este ilustrată cu 15 figuri. Una dintre ilustrații, Fig. nr. 2 reprodușă mai jos după original (Fig. nr. 12), privind longevitatea unor arbori, de ex. baobabul, este deosebit de sugestivă. Numele științific al arborelui (*Adansonia digitata*) se datorează savantului francez Michel Adanson (1727–1806) care a descris un specimen din Senegal. Aparține familiei Malvaceelor, având un trunchi foarte gros (cu diametru de 10–14 m) și înălțimea de 5–25 m. Rădăcinile se întind pe sub pământ pe o suprafață al cărei diametru depășește chiar și înălțimea copacului, ceea ce îi permite să supraviețuiască în condiții secetoase. Ramurile sunt asemănătoare rădăcinilor, cu frunze căzătoare în cursul sezonului uscat (care poate dura până la opt luni pe an), de unde și numele de „copac

cu capul în jos”, numit și „copacul-butoi”. Crește solitar în savanele uscate. Are o durată de viață lungă, probabil de până la 1.500 de ani.

Fig. nr. 2 – Baobab (*Adansonia digitata* din Africa centrală (după Constantin – Faideau: Les plantes) [3])

În textul publicat al acestei lecții, autorul explică fenomenele de bătrânețe și moarte, cu particularitățile și deosebirile dintre ele, în mod comparativ, la plantele unicelulare – bacterii, vibrionul holerei, diatomee, alge verzi (*Eudorina elegans*, *Botrydium granulatum*), plantele superioare (*Agave americana*, *Reseda odorata*, *Adansonia digitata*, *Ficus pumila*) și în regnul animal.

Concluziile se desprind cu deosebită claritate: «noțiunea vieții nu implică în mod obligator noțiunea morții. Materia vie este miruită din nașterea sa cu darul nemuririi. La ființele unicelulare imortalitatea se poate realiza în mod practic, la cele superioare însă este frânată și sufocată. La animale mai mult, la plante mai puțin. ... bătrânețea copacului e plină de tinerețe, iar moartea lui naturală e temporizată atât de mult, încât nici nu o mai poți demonstra. Și peste ei apasă însă moartea obligatorie a ființelor superioare. – De încheiere să ne întrebăm, care este semnificația biologică a acestei obligativități? ... Elegiacul „pământ ești și în pământ vei merge” este în realitate o lege a vieții, prin care se asigură o balanță veșnic activă în economia naturii.... Prin realizarea consorțiilor celulare ființele au fost antrenate în acest crunt tumultuos al evoluției infinite, dar au fost silit să accepte bătrânețea și moartea. Și este firesc ca, în dinamica acestui progres febril și vast, indivizii să fie efemeri. Ei reprezintă doar formule concrete și rigide și numai sacrificarea lor asigură libertatea

de acțiune creatoare în neodiuhna desfășurare a evoluției organice. Bătrânețea și moartea apar deci ca mijloace, care fac posibil mecanismul unui proces conceput peste pătrunderea noastră și deslănțuit peste voința noastră.»

Considerații interesante despre fenomenele vieții, morții și nemuririi revin, de ex. și profesorului Gheorghe Mustață, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza Iași” în cartea sa *Quo vadis Homo sapiens L.?*, capitolul 1[12]. El afirmă: «*Vorbind de marii vizionari ai Indiei, Rabindranath Tagore ne spune că erau adevărați profeții care considerau că aceeași putere care trăiește și lucrează în nesfârșit de variate forme ale acestei lumi, se manifestă înăuntrul nostru în chip de conștiință.*„Pentru acești vizionari, nici o întrerupere nu există în luminoasa lor viziune a desăvârșirii. Moartea însăși nu era pentru ei o prăpastie în câmpul existenței. Moartea e tocmai refluxul ca și nemurirea, ziceau ei. Nicidecum nu socoteau vreo deosebire esențială între viață și moarte și ziceau cu netăgăduită convingere: Moarte și viața sunt una”. [20]»

O publicație utilă o constituie *Evoluția Laboratorului de anatomie și fiziologie vegetală de la Universitatea din Cluj*, în care Emil Pop descrie I. Organizarea inițială (1901–1919), II. Crearea Laboratorului de fiziologie, III. Laboratorul în refugiu, IV. Modificările din perioada 1940–1944, V. Amenajări făcute după 1945, VI. Perspective pentru viitor; articolul cuprinde și un rezumat în limba franceză [13].

În lucrarea *Profesorul Racoviță și botanica*, E. Pop menționează, pe lângă alte date și informații relevante, specii legate de numele sau dedicate marelui savant român: noi pentru știință – *Sarcoscypha Racovitzae*, noi – *Amphora Racovitzae*, *Trinacria Racovitzae*, *Racovi-tziella antarctica*, *Curdia Rocovitzae*, tipuri determinate – *Phormidium Racovitzae*, *Scytonema Racovitzae*, *Lecanora Racovitzae*, *Verrucaria Racovitzae*, *Webera Racovitzae* [15].

Printre alte atât de numeroase preocupări științifice, angajate de către Emil Pop direct sau prin corespondență, s-a păstrat și scrisoarea adresată de la Cluj, în 20.IX.1936, celei care avea să devină cel mai valoros algolog marin din România, Maria S. Celan [3], specialistă eminentă a algelor din dreptul litoralului românesc al Mării Negre. El a adăugat scrisorii și lista a 25 de macrofite marine verzi, brune și roșii, publicată de Teodor Oswald Weigel Verlag Leipzig, Königstr. 1, într-un prim fascicul: I Lieferung von ALGAE PONTI EUXINI EKSIC-CATAE in sinu varnense collectae. Dintre acestea, alga brună perenă *Cystoseira barbata* avea să constituie subiectul primei publicații științifice a Mariei Celan sub egida Academiei Române [6].

Cuvântul academicianului Emil Pop, susținut cu ocazia întrunirii promoției 1915 a Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov (Fig. nr. 3), atât de erudit și emoționant [18], merită republicat *integral*, spre luare la cunoștință a meritelor semnificative ale înaintașilor în domeniul educației și învățământului românesc, de către generațiile următoare.

Fig. nr. 3 – Colegiul Național „Andrei Șaguna” din Brașov

«Vârsta noastră [68 de ani, n. aut.], dragi colegi, este a cumpenei nedefinite între activitatea productivă și trăirea din nou a vieții trecute cu ajutorul plin de bunătate și reconfortare al amintirilor. În această cumpănă a vieții noastre întâlnirea de azi este un prilej ales, un prilej unic de a retrăi un crâmpei luminos din tinerețea noastră petrecută în pitorescul oraș străjuit de Tâmpa și mai vârtos în așezământul de cultură din Groverii Brașovului, care ne primește din nou la sânul său cald după 5 decenii de despărțire. Ne găsim în sala lui festivă [a Liceului „Andrei Șaguna”, n. aut.], unde Virgil Onițiu deschidea anul școlar și ne cuvânta cu verva lui înaripată, unde ascultam cu nesațul adolescentului conferințele oaspeților aleși ai liceului și manifestările muzicale, unde în cadrul Societății Ion Popazu înmugureau cu încredere tinerească aptitudini literare, se adânceau probleme științifice și ne avântam în discuții academice. În această sală am dat tezele în scris și oralul solemnului examen de maturitate acum 50 de ani. Din fresca balconului sălii ne trimiteau șoapta lor de încurajare venerabilii ctitori, care printr-o bărbătească inițiativă, cu un neistovit entuziasm și cu un nobil spirit de jertfă au smuls unei istorii vitrege mareața înfăptuire a complexului de școli medii românești din Brașov și i-au croit drumul spre lumină pentru mai multe decenii. Virtuțile lor creatoare ne impresionează și azi ca și atunci, dar fără îndoială într-un fel mai matur și mai cuprinzător, decât atunci, căci

le putem cântări dintr-o altă perspectivă istorică și pentru că fără să vrem le învăluim în duioșia prilejului, care ne-a întrunit aci. Am socotit deci împreună cu colegii organizatori ai întâlnirii noastre că e potrivit să evocăm, în câteva pagini procesul de naștere și de evoluție a liceului nostru până la data când l-am absolvit.

Acum 115 de ani statul tutelar nu contribuia cu nimic la înființarea unui liceu românesc în Brașov, decât cel mult cu prea grațioasa ratificare a unui fapt împlinit prin inițiativă particulară, ratificare obținută și ea prin luptă îndelungată.

În schimb constelația social-politică generală, dar mai ales cea culturală, economică și morală, specifică Brașovului, era de-a dreptul indicatoare pentru acțiunea care încolțise și prindea puteri.

Ideologia luminismului a aprins multe nădejdi și a sugerat multe inițiative printre românii transilvăneni, condamnați de însăși constituția valabilă până în 1848 să vegeteze în umbra „națiunilor privilegiate”. Năprasnica răscoală a lui Horea, evenimentele politice din 1848 și 1849, ștergerea iobăgiei etc. au întărit dorul de libertate și de afirmare socială și națională. Absolutismul austriac care se instaurase, exercita ce-i drept o aspră cenzură, dar în același timp ea a moderat pe un deceniu și jumătate vechea adversitate față de români a nobilimii și a burgheziei maghiare, exacerbată prin luptele din 1848–1849.

Decisivă a fost însă atmosfera progresistă locală, care se grefa biruitoare peste cea general-politică. La 1850 Brașovul era un centru literar puternic, cu o matură tradiție. Era încă vie amintirea tiparnițelor lui Coresi, care au scos la lumină primele cărți românești. Blândul și talentatul Ion Barac, care murise cu doi ani mai înainte umpluse umilele case sătești, dar și foarte multe urbane, cu cărțile sale de literatură populară și începuse să tipărească din 1837 „Foaia Duminecii”, întâiul periodic românesc din Ardeal.

În același an [1837, n. aut.] își începe activitatea publicistică la Brașov Gheorghe Barițiu, înființând „Gazeta Transilvaniei”, iar în 1938 „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, asigurându-și printre colaboratori pe: Andrei și Iacob Murășan mai ales la Gazetă, pe medicul și literatul Paul Vasici la Foaie. Prin periodicele lui Barițiu se inaugurează de fapt presa românească în Ardeal, iar Foaia lui a avut un rol decisiv în răspândirea și cultivarea gustului pentru citit, în popularizarea curentelor literare și științifice ale vremii printre românii de pretutindenii, dar mai ales printre ardeleni, și cu accent special printre brașoveni. Un sens uman și progresist se desprinde din foi; o documentare literară-științifică vastă, internațională le asigura un caracter modern; o

neînclinată luptă pentru libertatea politică și pentru ridicarea culturală a românilor le încununa nobila misiune.

Ne putem închipui cu câtă putere convingătoare iradiau în publicul brașovean ideile progresiste, informațiile de pretutindeni și dorințele spre mai bine dintr-o asemenea redacție. Ele găseau o intelectualitate și o burghezie negustorească locală foarte evoluată și deosebit de receptivă. Încă în 1835 se organizase casina română la Brașov, care se comporta mai mult ca un cinaclu, decât ca un loc de distracții. Tot Barițiu a înființat în 1839 „Societatea de diletanți”, care a jucat cu succes răsunător piesa lui Alecsandri la Brașov și în stațiunile balneare din apropiere. Sufletul acestei societăți ajunsese Ștefan Emilian, absolvent al poli-tehnicii și al Academiei de belearte din Viena. El a compus și muzica pentru mai multe vode-viluri, iar în 1850 compune împreună cu Iacob Murășan coregrafia și muzica dansului „Româna”, punctul culminant din programele maiialurilor noastre. Un tineret entuziast, cult și în bună parte titrat din Brașov avea să aibă rol conducător în activitatea culturală, precum și în învățământul mediu și chiar superior. Barițiu și cei doi Mureșeni, pe atunci tineri și ei, fuseseră dascăli brașoveni, neobositul I. Popazu, episcopul de mai târziu, avea să fie princi-palul luptător pentru înființarea și bunul mers al liceului. Ștefan Emilian a fost din primul an profesor de matematici și desen geometric la liceul din Brașov, apoi profesor la Academia Mihăileană din Iași, iar din 1860 profesor de geometrie descriptivă la prima universitate românească. Pictorul Mișu Popp, absolvent al Academiei de belearte din Viena urma să fie și el profesor la Brașov după peregrinare de creație artistică prin România. Fratele lui, Ioan Popp, după ce a terminat cu distincție politehnica din Viena, a fost chemat și el profesor la Academia Mihăileană din Iași, pentru ca la înființarea universității să fie primul profesor român de geometrie analitică și primul decan al primei facultăți românești de științe. O viață culturală intensă și rodnică pulsa deci în Brașovul din al doilea pătrar al veacului trecut, iar intelectualitatea cultivată și însuflețită era secundată solidar de o burghezie meșteșugărească și negustorească matură și înstărită, ferm orientată spre progres.

În acest climat al culturii și progresului, lipsa unei școli medii începuse să agite spiri-tele, devenise de la o vreme o adevărată obsesie. Gheorghe Barițiu adresase încă în 1835 bărbaților brașoveni îndemnuri înflăcărate pentru înființarea de școli. Dar adevăratul ferment al ideii a fost neîntrecutul animator și organizator Ioan Popazu, care a știut să închege admirabila unitate de sentimente a „reprezențațiilor” celor două biserici bogate, cea din Șchei și cea

din Cetate, și-a urmărit scopul cu stăruință de fier, stimulând acțiunea prin jertfe bănești per-sonale.

Cele două reprezentatii au votat sumele necesare pentru întreținerea, apoi pentru construcția liceului, încredințată tânărului arhitect și profesor Ștefan Emilian. Neajungându-se banii, negustorii și intelectualii mai înstăriți i-au împlinit imediat cu danii personale, unele dintre ele impresionante. Au făcut-o nu dintr-o explozie momentană de mărinimie, ci printr-un entuziasm nestins de vreme, aș putea zice incandescent fără încetare. Căci daniile lor le-au însoțit cu prevederi precise de garanție și le-au repetat mai târziu ori de câte ori s-a ivit nevoia. Hotărârea lor de-a crea și înzestra liceul era neînduplecată și nu s-au sfiit s-o exprme în fraze tari, impetuoașe: „Noi credem tare că înaltele locuri ne vor împlini cererea noastră peste tot, cu atât mai vârtos că noi suntem hotărâți, că de am căpăta de o sută de ori negativă, de o sută de ori vom face recurs (recurra) la împăratul...” și mai departe: „am hotărât să nu ne lăsăm de această întreprindere, de am merge pe jos până la Înălțatul Tron împărătesc în Viena”.

Ei invocă motive profund umanitare: „sunt mii de frați de ai noștri Români – din Brașov, Țara Bârsei și învecinatele ținuturi care ... n-au nimic alta, decât două mâini, cu care se chinuiesc de-și hrănesc numeroșii membri ai familiei lor. Acești muncitori fără nici o prindere, nu va trece mult, mai cu seamă după cum se îngreuiază astăzi traiul vieții și se înmulțesc dăjdiile și greutățile publice, și vor lua câmpii, de se vor duce în alte țări [ciudată similitudine cu situația din prezent], vor sta grămadă pe drumuri lungiți și morți de foame, dacă nu le va deschide școala reală și gimnazială calea nenorocirii, ca să-și poată câștiga hrana de toate zilele... de aceea ne-au grămadit cu jelbi peste jelbi, ca să le facem școale ... de aceea noi ne-am ține că facem păcat de moarte, că ucidem pe frații noștri, că suntem dușmanii statului, dacă n-am cheltui parte din banii comunităților aflători la biserică, parte din pungile noastre, ca prin școale să-i facem pe acești oameni a putea trăi în lume și a fi membri folositori ai țării și ai statului”.

Notăm deci că înființarea liceului era în mod manifest reclamată și de pătura socială inferioară, a cărei cauză a fost atunci îmbrățișată de pătura înstărită.

Din această atât de tumultuoasă concentrare de virtuți generoase s-a plămădit și a luat ființă la 1 noiembrie 1850 gimnaziul din Brașov. El a funcționat în primul an cu o singură clasă într-o casă închiriată. Dar fusese cumpărată încă din 1844 o grădină mare din Groaveri destinată să cuprindă viitoarele clădiri școlare. Cu același entuziasm colectiv și cu aceeași hotărâre au trecut fără întârziere la faptă. Chiar unii dintre ctitori au săpat în septembrie 1851 prima

linie de fundament al actualei clădiri. Între săpători erau Gheorghe Barițiu, Ștefan Emilian și alții. Cu eforturi sporite și cu neștirbit avânt s-a reușit ca anul școlar 1854/55 să se desfășoare în local propriu în monumentală clădire în care ne găsim și azi „al muzelor mândru locaș”, cum îi zicea profesorul poet Andrei Bârseanu.

Unicul ajutor sosit „din afară” este semnificativ: guvernele Munteniei și Moldovei, iar din 1859 acela al României, subvenționau școlile brașovene cu o substanțială rentă anuală, care a fost sporită în 1874 de ministrul Titu Maiorescu, fost elev în primul an școlar al liceului brașovean (1850/51).

Am stăruit, iubiți colegi și oaspeți, poate exagerat de mult asupra stărilor sociale, culturale și morale din preajma și din timpul întemeierii liceului nostru. Dar am făcut-o pentru că rolul lor decisiv nu s-a consumat în pateticul episod al nașterii lui; ele și-au răsfânt ecoul lor curat și fecund peste întreaga tinerețe a școlii, derterminându-i profilul moral și misiunea ei particulară din etapa istorică de care ne ocupăm. Intellectualitatea Brașovului de altă dată, care număra atât de mulți oameni de bine cu aleasă cultură, au îmbrățișat liceul cu toate ale sale în permanenta și afectuoasă lor simpatie, participând activ și generos la bucuriile și durerile lui, la manifestările lui culturale și distractive. Eforia școlară care se înființase, a fost călăuzită în permanență de virtuțile care s-au afirmat calde și victorioase în actul de paternitate al școlii: gândire generoasă și progresistă, însuflețire jertfitoare pentru mai bine, perseverență tenace pe drumul înfăptuirilor. Am putea afirma, că marile virtuți ale ctitorilor au devenit zestre ereditară pentru generațiile următoare de conducători ai școlii.

Realizările au marcat un curs rapid, năvălitor. Liceul s-a completat la 8 clase, s-au înființat gimnaziul real și școala comercială. Biblioteca centrală cu atât de utile biblioteci de clase, colecțiile de arheologie, de numismatică, de istorie naturală etc. au crescut îmbucurător cu o substanțială contribuție particulară. Celebrul chimist, originar din Brașov, Nicolae Teclu, pe când era profesor la liceu, a introdus pentru prima dată în Transilvania cursuri de gimnastică rațională, întemeind și „reuniunea de gimnastică și de cântări”. S-a organizat un modern laborator de chimie, un cabinet de fizică și s-a introdus în programa școlară inovația exclusiv brașoveană a exercițiilor de fizică pentru elevii din clasele superioare. A luat ființă societatea de lectură a elevilor. Sentimentul de umanitate și de alipire al conducătorilor și al particularilor simpatizanți ai liceului au făcut să răsară unul după altul „fondurile” pentru ajutorarea elevilor săraci sau bolnavi, pentru completarea studiilor și pentru tipărirea lucrărilor profesorilor, pentru sporul bibliotecilor și colecțiilor, pentru premieri etc. Până

în 1915 se înființaseră 21 de asemenea „fonduri”. O altă inovație brașoveană de o neprețuită însemnătate, au fost excursiile anuale în Italia sau și mai departe, organizate de profesorul Iosif Blaga. Fondul zis „Collega” avea rostul să includă printre excursioniștii platnici și 1–3 colegi distinși, dar săraci. Din 1906 până în 1914 aceste faimoase excursii au avut loc regulat cu elevii clasei a 7-a. Tocmai promoția noastră a încheiat șirul în primăvara lui 1914 cu un neuitat circuit lărgit, care trecea prin toată Italia, prin Grecia, Constantinopol, Constanța, București.

Dar grija cea mai atentă și cea mai hotărâtoare pentru progresul continuu al liceului se concentra asupra selecției corpului didactic. Profesorii erau angajați prin concurs. Eforia școlară recomanda pe cei mai distinși dintre concurenți, iar o delegație de specialiști propunea pe cel mai potrivit pentru a fi numit. Profesorii încadrați întâi cu titlul provizoriu erau definitivati abia după trecerea unui examen de „calificațiune”. Grație acestei riguroase și bine-intenționate selecții Brașovul a reușit să-și formeze în tot cursul timpului, fără îndoială cel mai select corp didactic din învățământul mediu al Transilvaniei. E destul să menționăm că din 103 profesori, câți au fost angajați la toate școlile centrale din Brașov între 1850 și 1915, 49 și-au făcut studiile în afara Ungariei și României, la universitățile din Viena, Graz, Berlin, Bonn, München, Lipsca, Heidelberg, Paris, Bruxelles, Anvers, Roma. Curente de idei și de atitudini din Apus împreună cu noile metode de cercetare și interpretare înfiate de acești profesori erau dezbătute cu interes în cancelaria profesorală și la casină, iar elevilor li se împărtășeau cunoștințe verificate și de strictă actualitate. Dintre profesori 17 își trecuseră și doctoratul, iar absoluta lor majoritate au publicat manuale, scrieri de sinteză, de popularizare sau remarcabile lucrări originale. Câțiva dintre ei au trecut în învățământul universitar, ca Ștefan Emilian (la Iași), Nicolae Teclu (la Viena), Aurel Babeș (la București), Gheorghe Bogdan-Duică, Vasile Lacea, Aurel Ciortea (la Cluj) și dacă ne reamintim acum de profesorii generației noastre, ne dăm seama, cât de mulți dintre ei ar fi putut ilustra cu cinste categoria universitară. Numeroși din ei erau literați apreciați, ca Iacob Mureșeanu, Gavril Mnteanu, Ion Lapedatu, Andrei Bârseanu, Virgil Onițiu, Axente Banciu etc. Compozitori apreciați au fost Ciprian Porumbescu și Gheorghe Dima. Dar nu-l vom uita dintre aceștia nici pe unul din cei mai vechi dascăli de cântări de la Brașov, pe Gheorghe Ucenescu, care a compus, între altele, melodia pentru „Deșteaptă-te române”.

Grație acestui eminent și activ corp didactic, centrul vieții culturale românești din sud-estul Ardealului se mutase la liceul din Brașov, iar faima

acestua crescuse inegalată în toate colțurile Transilvaniei și chiar ale României. Părinții grijulii de pretutindenii sperau și tindeau să-și trimită odraslele lor la liceul din Brașov măcar pentru clasele superioare. Și într-adevăr tinerimea liceului reprezenta o adevărată sinteză românească, în care cel puțin până în 1883 anul unor restricții ale guvernului maghiar, fusese cu totul remarcabilă proporția elevilor din România. La întrunirile noastre răsunau cântări în graiul și cu melodia lor particulare din toate meleagurile locuite de români și se jucau de la hora Sinaii până la hora de la Nicolinț toate dansurile românești. Acești tineri de pretutindenii duceau cu ei și infiltrau în toată aria românească acel specific proeminent al liceului brașovean, care constituie esența principală a misiunii lui pe plan istoric. Este greu să schițăm în câteva cuvinte acest admirabil caracter particular, care implică atâția factori determinanți de ordin istoric, social, cultural și educativ.

Trebuie să remarcăm, că în acest complex particular nu atât conținutul învățământului a avut rolul hotărâtor cu toată însemnătatea profesională categorică a cunoștințelor transmise în cel mai recent aspect al lor. Decisivă era maniera educativă proprie a învățământului. La lecții și în convorbirile amicale dintre profesori și elevi, se deschideau în fața acestora orizonturi largi, cu probleme gândite liber, lipsite de orice rezervă dogmatică. Un spirit realist, adept al documentării obiective, interpretată logic, fără corsete cerebrale se sădea în suflete. El se completa în comunicările și discuțiile adesea aprinse de la societatea de lectură și nu mai puțin în manifestările cetusului, care asigurau elevilor o rutină socială aleasă, o independență individuală, dar și o disciplină camaraderească, liber consimțită. Întreg sistemul educativ tindea spre formarea și cimentarea personalității elevului, spre o maturitate de gândire și spre o serioasă pregătire pentru viață.

Dar atracția fascinantă a liceului din Brașov înainte de unire se datorește în bună parte și limbii românești, care răsuna la poalele Tâmppei mai curat și mai literar decât oriunde în Transilvania. Mai mulți dintre profesori își făcuseră studiile universitare la București, iar contactul societății brașovene și mai ales al păturii mijlocii, cu Muntenia celui mai ales grai românesc, era neîntrerupt și viu din cele mai vechi timpuri. Contactul a avut însă nu numai o atât de îmbucurătoare influență asupra limbii vorbite la Brașov. Deodată cu ea se făcea simțită o accentuată suplețe de gândire și de acțiune. Dar contactul a determinat, mai ales apropierea intime de aspirații, de orientări politice și culturale, care au configurat poziția istorică proprie a brașovenilor și a liceului lor în problema națională.

Un renumit absolvent al liceului, care l-a frecventat mai mult și îl

cunoștea mai bine decât mine – Sextil Pușcariu – constată, că naționalismul propagat aci se deosebea esențial de al celorlalte două licee din Ardeal prin acel spirit înțelegător al românismului integral, care nu se reducea numai la dârza rezistență națională, atât de firească și de necesară în trecutul românilor ardeleni[subl. aut.], ci și la o pregătire pentru ziua cea mare a eliberării naționale. „Naționalismul nostru – zice Pușcariu – nu se mărginea la continuarea școlii lui Clain, Șincăi și Maior, ci trecea mai departe, alimentându-se din ideile generoase ale unui Eliade Rădulescu și Nicolae Bălcescu, asimilându-și povețele unui Mihail Kogălniceanu”.

Și iată cuvintele unui alt elev brașovean, Octavian Goga, care compară rolul liceului din Brașov cu acel al vechei și glorioasei vetre de lumină a Blajului: „Mai mult ca orice așezământ acest liceu a radiat fluidul permanent al năzuințelor noastre moderne. Paralel cu Blajul, care ne-a învățat cultul trecutului, aici s-a hrănit speranța pentru ziua de mâine. În chiliile de pe Târnavă se visau splendorile romane, sub Tâmpa Brașovului palpitau fiorii renașterii românești. Îmbinate cele două școli cu frământarea lor, par un cap de Janus, unul privind înapoi, altul privind înainte”.

Iată câteva reconstituiri fragmentare, din care apare însă totuși destul de conturată misiunea istorică excepțională a liceului nostru în lunga lui etapă dinainte de unire. El a risipit darnic în toate provinciile românești, dar mai ales în Ardeal și Banat, rodul marilor virtuți ale fondatorilor și rodul unui climat moral propriu însoțit de sugestiva vecinătate a țării românești.

Absolventul de la Brașov era un tânăr apreciat în mod distinctiv de societatea transilvăneană, care lega de el nădejdi particulare. Cât de grăitoare ar fi o statistică precisă a carierei și a operei acestor absolvenți din primii 65–70 de ani ai liceului, dintre care atât de mulți au avut funcții și distincții înalte chiar în România de altădată, care-i primea cu preferință.

Generația noastră a trăit tocmai culmea luminoasă a acestei nobile misiuni, urmată de grăbitul lui asfințit. Eram în clasa a șaptea. Într-o zi de sfârșit de iunie, așteptam nerăbdători să începă mult așteptata demonstrație anuală de gimnastică sub ochii publicului brașovean.

Profesorii noștri întârziiau. Deodată ei apar în frunte cu Virgil Onițiu, mai grav decât altădată, care ne anunță că din ordin superior orice demonstrație festivă se anulează în semn de doliu pentru principele moștenitor al monarhiei, asasinat la Sarajevo. O ciclopică tensiune internațională începuse atunci să evolueze spre cunoscutul cataclism. Când ne-am întors din vacanță în clasa a opta, războiul era în toi. Cinci

profesori ai noștri erau mobilizați, iar seria noastră a fost recrutată în cursul anului în două reprize, în anul următor vijelia războiului a trecut și peste Brașov distrugând în parte zestrea lui și descompletându-i corpul didactic, din care trei profesori muriseră pe fronturi, iar ceilalți au îndurat suferințele bejeniei.

La sfârșitul războiului liceul nostru se găsea de acum în familia numeroasă a liceelor de stat din România întregită cu vechea ei misiune încheiată, cu alta nouă în față. Noi, absolvenții din 1915 suntem printre cei din urmă beneficiari ai glorioasei etape de activitate pe care am încercat să o schițez. Întruniți aci din nou, după cinci decenii de despărțire, privim înapoi înduioșați și recunoscători, spre școala care a înfăptuit marea unire în inimile noastre, înainte ca ea să se fi înfăptuit istoricește, care ne-a întărit credințele în bine și ne-a dat suportul moral și intelectual pentru munca depusă în slujba patriei și a adevărului. În acest solemn și mișcător moment ne îndeplinim o scumpă datorie să ne înclinăm fruntea întru cinstirea incomparabilelor virtuți ale citorilor școlii și ale iubiților și respectaților noștri profesori și să ne exprimăm profunda noastră admirație față de sublima misiune înfăptuită glorios de școala Brașovului dinainte de unire.

Dar ca unii pe care liceul din Brașov ne-a crescut cu capul ridicat și cu privirea înainte, nu putem să nu îmbrățișăm cu dragostea noastră caldă și în respectul nostru actualul liceu cu noua lui misiune. Dumneavoastră stimați profesori de azi aveți înălțătoarea chemare să pregătiți tinerele vlăstare pentru a fi purtătorii însuflețiți și activi ai generoaselor concepții sociale și patriotice lămurite în focul revoluției pe care am trăit-o și o trăim. Vă urăm din toată inima deplin succes spre binele poporului și al patriei noastre. Iar vouă iubiți elevi, în care ne revedem tinerețea noastră, vă dorim să sărbătoriți o jumătate de veac de la maturitate fără să aveți lipsuri la apel, sănătoși, fericiți și mai ales plini de justă mândrie pentru înfăptuirile profesio-nale din trecutul carierei voastre.»

Pe lângă Colegiul Național „Andrei Șaguna”, Brașovul se poate mândri și cu Gimnaziul „Honterus”, ambele renumite în privințanivelului calitativ cu totul remarcabil al educației și instruirii oferit elevilor lor români și de alte naționalități, în măsură egală [2].

În evocarea-omagiu adusă *profesorului Emil Pop*, la comemorarea a 20 de ani de la moartea sa, cu un text foarte scurt comunicat la Academia R.S.R în decembrie 1989, în susținere-re-a premiselor pentru o concepție

ecofiziologică în botanica românească, Emil Pop este considerat precursor și inițiator [8]; 13 referințe bibliografice susțin această alegație.

Într-o altă lucrare științifică, printre savanții care atestă obârșiile clujene ale gândirii despre ocrotirea naturii și protecția mediului înconjurător în România, precum profesorii Emil Racoviță, Alexandru Borza, Valeriu Pușcariu, se numără și Emil Pop [9].

Universitarii clujeni Vasile Cristea și Ana Fabian l-au considerat pe Emil Pop un profesor pentru eternitate [7]. Au fost rezumate cariera didactică, menționându-se faptul că la celebrarea celor 70 de ani ai săi în Aula Academiei Române, sărbătoritul declara cu toată responsabilitatea sa recunoscută: „*Je suis l'homme de l'Université de Cluj, c'est ici que j'ai appris l'étude et la méthode; elle m'a largement aidé dans la recherche scientifique; son esprit féconde et l'élan de ses premiers instituteurs m'ont onspirédans le travail que les allocuteurs d'aujourd'hui ont exposédans la lumière amplifiée de la festivité*” [19], cu prima etapă de formare și afirmare, etapa a doua a refugiului la Timișoara [după cedarea Transilvaniei în 1940, n. aut.] și etapa a treia a marilor realizări, precum și opera pedagogică a academicianului E. Pop.

Pledoaria pentru protecția naturii în publicistica lui Emil Pop evocă motto-ul lui Constantin Noica: „*Când este mare, cărturarul român nu suferă să rămână într-o singură specialitate și o singură formă de creație oricât de „autoritar” specialist ar fi.*” După Preambul, sunt emise două întrebări, se explicitează în continuare *De ce ocrotirea naturii și a mediului înconjurător*. Ideea de ocrotire este implicită ... Mișcarea pentru ocrotirea naturii devine luptă pentru apărarea patrimoniului natural și Pasul cel mare: pledoaria pentru ocrotirea mediului înconjurător [10].

În ultimele decenii au fost publicate și alte exemple din scrierile lui și despre academicianul Emil Pop [5].

Însemnătatea rolului profesorului Emil Pop a fost evidențiată și în analiza dezvoltării învățământului științelor biologice la universitatea românească din Cluj după Marea Unire din 1918 [18].

Încetarea fulgerătoare din viață a academicianului Emil Pop a fost anunțată de familia îndurerată la Cluj, în 15 iulie 1974, iar cotidianul *România liberă*, anul XXXII, nr. 9245, marți 16 iulie 1974 a consemnat prompt necrologul semnat în numele ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA și al MINISTERULUI EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI [21].

Post scriptum

Într-o epistolă datată Cluj, 20 mărtișor 2007 [în replică la făurar], distinsa conferențiar dr. biolog Ana Fabian, fosta profesoară de fiziologie vegetală de la Facultatea de Biologie și model uman al autorului [20, 21], îi scria acestuia: ... *Mi-ai cerut să fiu necruțătoare și eu chiar vreau să fiu, după cum vei constata. Totuși, ceea ce e de spus mai întâi e că gădesc foarte inspirată ideea ta de a te prezenta la această festivitate [adunarea generală și sesiunea științifică anuală a C.R.I.F.S.T., n. aut.] – pe deplin cuvenită pentru memoria celui care a fost Emil Pop ... cu un demers inedit și încărcat de semnificații privindu-l pe Profesor, asupra căruia voi mai reveni. Dar, potrivit stilului tău de a gândi, să nu mă pierd în vorbe de prisos, ci să atac esențialul pe care îl am de făcut – critica!*

... așa cum te știi eu – și nu mă înșel, te asigur! –, în matricea ta spirituală îți este înscrisă rigoarea, țesută de la două izvoare educaționale, fiecare, o sursă intransigentă: de la distinsul, de aceea, regretatul tău părinte, și de la rigoarea nemțească a școlii brașovene. ... acel „Dicționar de personalități” ... Ardelean, Mohan, pe al treilea nu-l știi ..., editat la Arad, ... dar datele pentru Emil Pop sunt profund eronate. ...

Pentru informarea ta corectă dă-mi voie să-ți recomand ca sursă perfect valabilă ... capitolul „Viața și oepra academicianului Emil Pop” de Sidonia Puiu, în volumul omagial „Emil Pop – o sută de ani de la naștere (1897–1974)”, editat la Cluj, în 1999.

... aceeași Sidonia Puiu inventariază (în *op. cit.*) peste 550 de „parteneri epistolari” ai Profesorului – persoane fizice și instituții, iar într-un articol aparte (p. 287–298) „Epistolar – Emil Pop”, comentează succint corespondența cuprinsă depusă la Biblioteca Academiei Cluj, care însușmează 16.000 de piese (scrisori și ciorne, odonate în 1.050 de mape).

La sesiune, eu îți doresc succes și aș dori să nu abandonezi această pistă pe care se înscrie preocuparea pentru istoria științei – una din direcțiile cele mai „aristocratice” din aria culturii.

Bibliografie:

- [1] Bologa A.Ș., sub tipar. *Memoriu de activitate – titluri și lucrări (la împlinirea vârstei de 75 de ani)*, Ed. A.O.Ș.R., București.
- [2] Bologa A.Ș., sub tipar. *Colegiul Național „Andrei Șaguna” din Brașov și unii*

- discipoli de ieri și de azi*, în *Centenarul Marii Uniri și Jubileul Dobrogea 140*, S. Lascu (sub red.).
- [3] Bologa A.Ș., 2020, *Maria Celan – doctor biolog – O viață de sacrificiu dedicată științei românești și universale*. Ed. Ex Ponto, Constanța, 102 pp.
- [4] Bologa A.Ș., 2017. *Memoriu de activitate – titluri și lucrări (la împlinirea vârstei de 70 de ani)*, Ed. A.O.Ș.R., București, 140 pp.
- [5] Bologa A.Ș., Fabian-Grozavu A., 2008. *Din scrierile lui și despre Academician Emil Pop (1897–1974)*. Noema, 7, 212–223.
- [6] Celan M., 1935. *Notes sur la fore algologique du littoral roumain de la mer Noire. I. Sur les Cystoseira*. Bull. Sect. Sci. Acad. Roumaine, 17, 81–94.
- [7] Cristea V., Fabian A., 1997–1998. *L'Académicien Emil Pop, un professeur pour l'éternité*. Contr. bot., I, 37–42.
- [8] Fabian A., 1993–1994. *Premise pentru o concepție ecofiziologică în botanica românească. Emil Pop – precursor și inițiator*. Contr.bot., 203–211.
- [9] Fabian A., 1997. *Obârșiile clujene ale gândirii despre ocrotirea naturii și protecția mediului înconjurător*. St. cercet. (Șt. Nat.), Bistrița, 187–200.
- [10] Fabian A., Petrescu I., 2003. *Pledoarie pentru protecția naturii în publicistica lui Emil Pop*. Environment & Progress, Cluj-Napoca, 207–221.
- [11] Fabian A.P., Bologa A.Ș., 2015. *Învățământul științelor biologice la Universitatea românească din Cluj după Marea Unire din 1918*. Columna, 4, 67–110.
- [12] Mustață G., Mustață M., 2016. *Quo vadis Homo sapiens L.?* Ed. A.O.Ș.R., București, 547 pp.
- [13] Pop E., nedat. *Evoluția Laboratorului de anatomie și fiziologie vegetală de la Universitatea din Cluj*. Tipogr. „Cartea Românească”, Cluj, 16 pp.
- [14] Pop E., 1940. *Bătrânețea și moartea plantelor*. Tip. Cartea Românească, Cluj, 23 pp.
- [15] Pop E., 1948. *Profesorul Racoviță și botanica*. Bul. Grăd. Bot. Muz. Bot. Univ. Cluj, XXVIII, 1–4, 3–20.
- [16] Pop E. și Sălăgeanu N., 1965. *Monumente ale naturii din România*. Ed. Meridiane, București, 178 pp.
- [17] Pop E., 1960. *Mlaștinile de turbă din Republica Populară Română*. Ed. Acad. R.P.R., București, 516 pp.
- [18] Pop E., 1965. *Cuvânt la înfrinirea promoției 1915 a liceului din Brașov*. Manuscris dact., primit la Brașov, prin poștă, R Cluj 4 91, în 25.7.1965, 12 pp.
- [19] Pop E., nedat. *Curs de încheiere la Fiziologia plantelor, cu ocazia pensionării*. Manuscris, dosar nr. 13, Biblioteca Acad. Rom. Filiala Cluj.
- [20] Tagore, R., 2009. *Sádhána. Desăvârșirea vieții*. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, p. 27.
- [21] ***, 1974, Necrolog, Academia Republicii Socialiste România, Ministerul Educației și Învățământului, *România liberă*, XXXII, 9245, Marți 16 iulie.